

А. В. Черкасов,

кандидат економічних наук, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Інституту підготовки кадрів
Державної служби зайнятості
larchelar@gmail.com

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПРОГРАМ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

У статті наведено результати аналізу пріоритетних напрямів реалізації державних програм підвищення якості життя населення. Серед такого роду пріоритетних напрямів виокремлено: інноваційно-технічну та наукову сфери; розвиток інфраструктури міст, сільської місцевості, промислового і сільськогосподарського виробництва, а також невиробничої сфери; інвестиційну привабливість та інвестиційний процес у національній економіці; розвиток агропромислового виробництва.

Ключові слова: державні економічні пріоритети, якість життя населення, розвиток.

А. В. Черкасов

ПРІОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРОГРАММ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ

В статье приведены результаты анализа приоритетных направлений реализации государственных программ повышения качества жизни населения. Среди такого рода приоритетных направлений выделено: инновационно-техническую и научную сферы; развитие инфраструктуры городов, сельской местности, промышленного и сельскохозяйственного производства, а также непродовольственной сферы; инвестиционную привлекательность и инвестиционный процесс в национальной экономике; развитие агропромышленного производства.

Ключевые слова: государственные экономические приоритеты, качество жизни населения, развитие.

A. V. Cherkasov

PRIORITY DIRECTIONS OF GOVERNMENT PROGRAMS REALIZATION IN THE SPHERE OF POPULATION LIFE QUALITY UPGRADING

The results of analysis of priority directions of the government's programs realization on upgrading life of population are presented in the article. Among priority directions of such kind are selected innovative-technical and scientific spheres; development of infrastructure of cities and rural areas, industrial and agricultural production, and also non-production sphere; investment attractiveness and investment process in national economy; development of agroindustrial production.

Key words: state economic priorities, population life quality, development.

Постановка проблеми. Проблематика розвитку людського потенціалу країни та забезпечення її стійкого соціально-економічного розвитку є досить традиційними напрямками, у межах яких зазвичай вирішуються питання підвищення рівня якості життя населення. Однак навіть сконструйовані з урахуванням даних аналітичного дослідження регіонів України конструктивні управлінські механізми і процедури є недостатніми з погляду на методологічне та практичне забезпечення вирішення проблем, які існують у цій сфері. На їх розв'язання й заповнення тих частин управлінського механізму, де виявилися прогалини, спрямована операційна підсистема управління. Функціональне навантаження управління якістю життя населення на основі державних цільових програм пріоритетного розвитку полягає у вирішенні найбільш гострих питань у сфері змістовного наповнення якості життя населення України, які не дістали розвитку в межах традиційних концепцій (розвитку людського потенціалу країни і забезпечення її стійкого соціально-економічного розвитку), та формуванні передумов економічного розвитку країни. Завдяки цьому передбачається забезпечити продуктивну зайнятість і здійснити матеріальне наповнення конструктивного інструментарію для реалізації окреслених вище традиційних концепцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку державних управлінських систем в економічній сфері, зокрема тих, що стосуються підвищення якості життя населення, досліджувалися в роботах А. В. Жалніної, Б. І. Герасимова, В. В. Дробішевої [1; 4], В. М. Жеребіна, А. Н. Романова [2], І. В. Гукалової [3], О. С. Дудолад [5], В. Н. Андреевої, Є. Д. Панової [6], В. Б. Артеменко [7], С. А. Баженова, Н. С. Малікова [8], Н. І. Бузлякова [9], О. Л. Васильєва [10]. Однак на сучасному етапі існує чимало

невирішених питань, а саме: ідентифікація національних економічних пріоритетів, реалізація такої економічної політики, яка б дозволила підвищити рівень якості життя населення України.

Метою статті є аналіз пріоритетних напрямів реалізації державних програм підвищення якості життя населення.

Основні результати дослідження. Визначення процесів управління інноваційно-технічною та науковою сферами як одного із пріоритетних напрямів підвищення якості життя обумовлюється низкою об'єктивних чинників, зміст яких актуалізується сучасними тенденціями економічного розвитку у світі. Надто швидкий перехід економічно розвинених країн від постіндустріального типу розвитку до якісно нового – інформаційного – значною мірою базується на досягненнях науки та результатах інноваційної діяльності.

Поява, стрімкий розвиток і поширення інформаційних технологій у різних сферах суспільного життя обумовили прискорення обміну інформацією, посилення процесів глобалізації як в економічному, так і в гуманітарному просторі. Науково-технічний розвиток набув темпів геометричної прогресії і спричинив появу товарів, послуг та інших об'єктів кінцевого споживання, які навіть не згадувалися у проектах минулого десятиріччя.

В умовах тактичного відставання від суб'єктів глобальної конкуренції українським товаровиробникам досить важко наздогнати їх за рівнем технічного чи технологічного розвитку, що чітко простежується на прикладі автомобільної промисловості. При цьому, сподівання на те, що глобальний світ дозволить нам досягти високих позицій в ієрархії міжнародного поділу праці та відкрити вільний доступ до знань і технологій, є марними, оскільки доведеться постійно долати відставання від лідерів. Але головне,

що за більшістю найсучасніших напрямів науково-технічного розвитку, як за прикладною, так і за фундаментальною тематикою, відставання української економіки є стратегічним. Наслідок цього – наявність ускладнень у процесах інноваційної діяльності, позаяк інновації є комерціалізованою формою новацій, які, своєю чергою, розробляються в межах науково-технічної сфери. Водночас, упровадження новацій, розроблених за кордоном, призводитиме до подальшого відставання українських підприємств, адже поки країна – реципієнт новацій знаходитиметься на етапі їх освоєння, у країні походження зазвичай уже завершуватиметься життєвий цикл цієї технології.

Вищезначені обставини зумовлюють необхідність активізації інноваційно-технічного розвитку країни, який справляє прямий вплив на процеси управління якістю життя:

- інноваційні технології дозволяють покращити комфортність проживання та створити умови для більш високого рівня задоволення потреб населення у товарах і послугах;
- широке запровадження інноваційних технологій у сфері освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг безпосередньо впливає на підвищення рівня розвитку людського потенціалу країни.

Однак, враховуючи специфіку пріоритетного напрямку поліфункціонального управління якістю життя населення, значно важливішим є опосередкований вплив інноваційно-технічної та інших сфер на процеси підвищення рівня якості життя населення:

- інновації є головною умовою ефективності інвестиційних вкладень у національну економіку, оскільки забезпечують вищий рівень прибутку на вкладений капітал та/або знижують операційні витрати виробничого процесу;
- інноваційно-технічний розвиток є головною умовою економічного зростання у сучасних умовах, що обумовлюється інформатизацією та інтенсифікацією економічних процесів.

Управління якістю життя населення на засадах розвитку інфраструктури міст, сільської місцевості, промислового і сільськогосподарського виробництва, а також невиробничої сфери спрямоване на забезпечення більш якісних умов життя для населення та формування сприятливого середовища для економічного зростання [5].

Однією з найважливіших потреб людини, задоволення якої значною мірою визначає рівень якості її життя, є наявність житла. Розвиток інфраструктури міст насамперед передбачає зростання темпів цивільного будівництва, виведення з обігу непридатного для проживання житла, його реконструкцію та/або заміщення новими житловими об'єктами. Нагальність вирішення цього питання зумовлена тим, що темпи урбанізації в Україні є досить швидкими, однак при цьому зростання житлового фонду, який відповідав би нинішнім потребам, що мають тенденцію до збільшення, не спостерігається.

Важливе значення в інфраструктурному сенсі має міська система комунальних мереж і комунікацій, яка в більшості населених пунктів України характеризується надмірно високим рівнем зносу. Значна частка міського населення і досі мешкає у приміщеннях, не обладнаних водогонном та водовідведенням. Реконструкції і розвитку також потребує мережа міських автомобільних доріг, парк машин громадського транспорту (автобуси, трамваї, троллейбуси, вагони метро). До того ж не слід забувати про необхідність будівництва, реконструкції та модернізації численних об'єктів, що належать до сфери освіти, охорони здоров'я, культури, дозвілля і відпочинку, а також об'єктів соціального та спортивного призначення.

Інфраструктурний розвиток у сільській місцевості (так само, як і в містах) значною мірою пов'язаний із житловим будівництвом, що має переважно індивідуальний характер, а також створенням сучасної мережі об'єктів соціальної інфраструктури, зокрема медичних (фельдшерсько-акушерських) пунктів, дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, бібліотек, закладів культури [3].

Враховуючи територіальні особливості нашої країни та її географічне положення, особливої уваги заслуговує розвиток транспортної сфери. Підвищення ефективності функціонування значного транзитного потенціалу України потребує розбудови широкої мережі автомобільних доріг та шляхів сполучення, зростання експлуатаційної довжини і щільності залізничних колій загального користування, оновлення об'єктів портової інфраструктури, створення великих логістичних центрів на кордоні, у портових зонах, а також стратегічно важливих з точки зору зростання транзитних потоків місцях. До об'єктів інфраструктури промислового та сільськогосподарського виробництва, окрім транспортних мереж і логістичних комплексів, відноситься мережа фінансових установ, каналів зберігання та розподілу продукції, підприємств із виробництва, ремонту й обслуговування техніки.

Прямий вплив результатів інфраструктурного розвитку на підвищення рівня якісних характеристик життя населення полягає в будівництві та реконструкції системи об'єктів, якими безпосередньо користується населення у процесі своєї життєдіяльності. Ідеться насамперед про житло, будівлі закладів освіти й охорони здоров'я, міської і приміської транспорт тощо.

Опосередкований вплив інфраструктурного розвитку на результати управління якістю життя населення розкривається через зв'язок між станом інфраструктури та зростанням національної економіки. Інвестиційна привабливість країни, її окремих регіонів, територій чи підприємств значною мірою залежить і від стану інфраструктури промисловості, транспортних мереж, логістичних потужностей та інших складових, що в підсумку формує джерельну базу інвестиційних ресурсів розвитку економіки країни.

Визначення розвитку агропромислового виробництва як одного із пріоритетів при розробці цільових програм у галузі управління якістю життя населення України обумовлюється низкою чинників. Найважливішими серед них є те, що 1) третина населення країни мешкає в сільській місцевості [2; 6; 10], 2) агропромислове виробництво є основним видом економічної діяльності на селі. Розвиток АПК як визначальний фактор забезпечення продуктивної зайнятості на селі становить джерело матеріального добробуту працездатних селян та членів їх сімей. За постійного бюджетного дефіциту саме агропромислові підприємницькі структури, що працюють в адміністративних межах сільських і селищних рад, відіграють провідну роль у створенні нормальних умов функціонування об'єктів сільської соціальної та комунальної інфраструктури. Отже, розвиток АПК є фундаментальним підґрунтям соціальної стабільності на селі та формування змістовних характеристик якості життя сільського населення.

Не менш важливим об'єктивним чинником, який потребує врахування, є те, що агропромислове виробництво є основною ланкою економічної системи, що спрямована на забезпечення продовольчої безпеки країни. Більшість базових для АПК товарів, і насамперед продукти харчування, має демографічно зумовлений характер, тобто рівень забезпеченості населення ними є однією з детермінант позитивного розвитку демографічних процесів у країні. Державна політика у сфері управління якістю життя, яка реалізується в межах досліджуваного поліфункціонального напрямку операційного управління, спрямована на забезпечення достатності раціону харчування для підтримки та розвитку високих фізичних характеристик населення. Однак, окрім достатності, іншим ключовим питанням у цій царині є якість продукції сільського господарства, що постачається населенню, яка також є об'єктом державного управління, регулювання і контролю.

З погляду операційного управління якістю життя, важливість агропромислового розвитку (особливо рослинництва і тваринництва) виявляється також у тому, що воно за будь-яких умов технологічного, науково-технічного, інноваційного розвитку світової економіки ще тривалий час займатиме провідне місце у структурі національних

економік більшості країн, незважаючи на його сировинний характер. Це пояснюється першочерговістю питань задоволення біологічних потреб населення у їжі, що лежать в основі піраміди головних потреб людини. При цьому, в умовах обмеженості ресурсів та зростання чисельності населення світу, проблеми продовольчої безпеки на міжнародному рівні будуть посилюватися. Однак стосовно України це означає активізацію економічного зростання національного агропромислового виробництва, для чого існують сприятливі природно-кліматичні умови. Тож агропромисловий сектор можна вважати одним із невикористаних резервів росту економіки країни, що, зрештою, формує додаткове підґрунтя для покращення якісних характеристик життя населення.

Управління інвестиційною привабливістю та інвестиційним процесом у національній економіці як пріоритетний напрям формування якісних характеристик життя населення більш високого рівня має полягати в забезпеченні джерельної бази економічного зростання регіонів та галузей, а також розбудові її інфраструктури. У науковій літературі обґрунтовано зв'язок між рівнем якості життя країни та інвестиційною привабливістю її економіки [7; 9], який полягає в тому, що високий рівень якості життя як результат ефективного соціально-економічного розвитку визначає порівняно більш високу віддачу і безпеку інвестиційних вкладень. Однак цілком природним є також зворотний зв'язок: формування високих значень людського потенціалу потребує відповідних вкладень (перш за все – державних інвестицій) у соціальну сферу, зокрема в освіту всіх рівнів, медицину, культуру.

Матеріальний добробут населення, який також є складовою людського потенціалу, визначається рівнем продуктивності суспільної праці, яка потребує відповідної фондоозброєності, інфраструктурного забезпечення, ергономічних, безпечних та здорових умов, що досягається за рахунок приватних і державних інвестиційних вкладень.

Сьогодні актуалізується питання забезпечення зайнятості населення, основним шляхом вирішення якого є створення нових робочих місць. Усвідомлюючи те, що кожне таке місце потребує певних коштів (при цьому, чим більш новим та технологічним є робоче місце, тим воно дорожче), які набувають матеріальної форми у вигляді

інвестицій виробничого призначення, інвестиційний процес у країні слід розглядати з позиції забезпечення навіть не економічного зростання, а продуктивної зайнятості населення.

Стійкий соціально-економічний розвиток як один із поліфункціональних напрямів управління якістю життя також значною мірою пов'язаний із інвестиційним процесом у країні, який формує основу економічного зростання. При цьому аналітичне дослідження інвестиційного оновлення виробничої бази в регіонах України виявило його незадовільний стан у сучасних умовах і необхідність удосконалення механізмів формування інвестиційних ресурсів розвитку національної економіки.

Висновки. Реалізація державної економічної політики в межах означених напрямів надає можливість отримати результат у вигляді підвищення рівня якості життя населення України. При цьому слід взяти до уваги, що вони є пріоритетами для досягнення більш загальної мети – економічного зростання країни, що в підсумку забезпечує матеріальну базу для підвищення життєвого рівня населення.

Література

1. Жалнина А. В. Экономический анализ качества жизни / А. В. Жалнина, Б.И. Герасимов. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. технич. ун-та, 2006. – 144 с.
2. Жеребин В. М. Уровень жизни населения / В. М. Жеребин, А. Н. Романов. – М. : ЮНИТИ-ДАТА, 2002. – 592 с.
3. Гукалова І. В. Якість життя населення: методологія аналізу та її застосування в дослідженні розвитку регіонів України / І. В. Гукалова // Український географічний журнал. – 2008. – № 1. – С. 48–54.
4. Дробышева В. В. Интегральная оценка качества жизни населения региона / В. В. Дробышева, Б. И. Герасимов. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. технич. ун-та, 2004. – 108 с.
5. Дудолод О. С. Вплив обмежених енергоресурсів на якість життя населення (на прикладі Харківського регіону) : дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / О. С. Дудолод. – Харків, 2006. – 20 с.
6. Андреева В. Н. Качество жизни как показатель развития нации: подходы и методы оценивания / В. Н. Андреева, Е. Д. Панова // Бизнесинформ. – 2009. – № 4(1). – С. 10–13.
7. Артеменко В. Комплексне оцінювання ефективності соціально-економічного розвитку регіонів на основі критеріїв якості життя населення / В. Артеменко // Регіональна економіка. – 2005. – № 3. – С. 84–92.
8. Баженов С. А. Качество жизни населения: теория и практика / С. А. Баженов, Н. С. Маликов // Уровень жизни населения регионов России. – 2002. – № 2. – С. 1–46.
9. Бузляков Н. И. Методы планирования повышения уровня жизни / Н. И. Бузляков. – М. : Мысль, 1999. – С. 13–44.
10. Васильев А. Л. Россия в XXI веке: качество жизни и стандартизация / А. Л. Васильев. – М. : Стандарты и качество, 2003. – 440 с.

Стаття надійшла до редакції 4 листопада 2012 року

Щодо публікації наукових статей у науковому фаховому журналі «Економічний часопис-XXI»

Шановні колеги!

Журнал «Економічний часопис-XXI» – визнане в Україні та за кордоном науково-аналітичне видання, засноване у 1996 році. Засновниками журналу «Економічний часопис-XXI» є Інститут суспільної трансформації (директор – проф. О. І. Соскін) та Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України (директор – академік НАН України Ю. М. Пахомов).

Науковий журнал «Економічний часопис-XXI» входить до переліку фахових видань з економічних та політичних наук (Постанова Президії ВАК України №1-05/3 від 14.04.2010 р.).

Пропонуємо науковцям, викладачам, аспірантам, докторантам публікувати свої оригінальні наукові статті та результати дисертаційних досліджень у науковому фаховому журналі «Економічний часопис-XXI».

Вимоги до наукових статей викладені в Інтернеті за лінком: <http://soskin.info/ea/avtory.html>